

การวิเคราะห์และออกแบบนโยบายเชิงนวัตกรรมสำหรับทายาทเกษตรกร ศึกษาพื้นที่อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร

Farmer's Descendants of Innovation Policy Analysis and Design Study Pathio District Chumphon Province

จิราพร หาญกลับ^{1*}, รัชনীวรรณ แดงวิไลลักษณ์² และ เจนจิรา หนูวงศ์³

Jiraporn Harnklap^{1*}, Ratchaneewan Dangwilailux² and Janjira Nuwong³

^{1,2} นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการพิเศษ, สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
วิทยาเขตชุมพรเขตรอุดมศักดิ์

^{1,2} Plan and Policy Analyst, Senior Professional Level, King Mongkut's Institute of Technology
Ladkrabang Prince of Chumphon Campus.

³ นักวิชาการพัสดุ, สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง วิทยาเขตชุมพรเขตรอุดมศักดิ์

³ Supply Analyst, King Mongkut's Institute of Technology Ladkrabang Prince of Chumphon Campus.

* Corresponding author, E-mail: Jiraporn.ch@kmitl.ac.th

บทคัดย่อ

การวิเคราะห์และออกแบบนโยบายเชิงนวัตกรรมสำหรับทายาทเกษตรกร ศึกษาพื้นที่อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาตัวแบบการกำหนดนโยบายและกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะเชิงนวัตกรรมสำหรับทายาทเกษตรกร การวิจัยครั้งนี้ได้จัดประชุมเชิงปฏิบัติการ โดยการใช้แนวคิดหมวก 6 ใบ ในการสนทนากลุ่มทายาทเกษตรกร จำนวน 4 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้ปลูกทุเรียน, มังคุด, ลองกอง และเงาะ เพื่อให้ได้แนวคิดการมองการณ์ไกลเชิงกลยุทธ์

จากการวิจัยพบว่า การสนทนากลุ่มทายาทเกษตรกร ทั้ง 4 กลุ่ม 1) แนวคิดหมวกสีแดง หมวกแห่งความรู้สึกลงใจในการประกอบอาชีพเกษตรกร รู้สึกภูมิใจในอาชีพเกษตรกร มีความเป็นอิสระ แต่ในช่วงเวลาที่มีความรู้สึกเหนื่อยหอบ กังวลราคาผลผลิตตกต่ำ 2) แนวคิดหมวกสีฟ้า หมวกแห่งการจัดการเกษตรกรต้องปรับรอบระยะเวลาการปลูกไม้ผลตามปัญหาสภาพแวดล้อมให้ได้ 3) แนวคิดหมวกสีดำ การระงับภัยมีความเสี่ยง เกษตรกรต้องจัดการความเสี่ยงด้านราคาผลผลิต โรคพืช 4) แนวคิดหมวกสีเขียว จะพลิกสถานการณ์ให้เป็นโอกาสได้อย่างไร หากผลผลิตตกต่ำต้องแปรรูป หาดตลาดออนไลน์ 5) แนวคิดหมวกสีขาว หมวกแห่งข้อเท็จจริง เกษตรกรรับข้อมูลจากสื่อสังคมออนไลน์ เกษตรอำเภอปะทิว 6) แนวคิดหมวกสีเหลือง การคิดเชิงบวก โดยการสร้างเรื่องราว Story ถ่ายทอดสรรพคุณของผลไม้อัตลักษณ์ผ่านช่องทางสื่อสังคมออนไลน์ เกษตรกรต้องการให้ภาครัฐส่งเสริมหรือสนับสนุนโครงการส่งเสริมความรู้การตลาด การแปรรูปผลิตภัณฑ์ สร้างแอปพลิเคชันสภาพอากาศช่วยเกษตรกร

คำสำคัญ: การวิเคราะห์และออกแบบนโยบายเชิงนวัตกรรม, นโยบายเชิงนวัตกรรม, ทายาทเกษตรกร

Abstract

This research, "Farmer's Descendants of Innovation Policy Analysis and Design Study Pathio District Chumphon Province," aims to examine policy making models and innovative public policy making processes for farmer's descendants. The study employed a workshop using the Six Thinking Hats concept for focus group discussions with four groups of farmer's descendants: durian, mangosteen, longan, and rambutan growers, to elicit strategic foresight ideas.

The research found that the focus group discussions among the four farmer's descendants groups identified the following six hat concepts: 1) Red Hat (Feelings): Farmers felt pride in their profession and independence, but also experienced fatigue, discouragement, and anxiety over low product prices. 2) Blue Hat (Management): Farmers needed to adjust fruit tree planting cycles to address environmental challenges. 3) Black Hat (Risk Awareness): Farmers needed to manage risks related to product prices and plant diseases. 4) Green Hat (Turning opportunities into opportunities): Farmers needed to process products and find online markets if production was low. 5) White Hat (Facts): Farmers received information from social media and the Pathio District Agricultural Office. 6) Yellow Hat (Positive Thinking) : Farmers needed to create stories to convey the unique characteristics of their produce through social media. Farmers want the government to promote or support projects that enhance marketing knowledge, product processing, and create weather applications to help farmers.

Keywords: Innovation policy analysis and design, Policy Innovation, Farmer's Descendants

บทนำ

การวิเคราะห์และออกแบบนโยบายเชิงนวัตกรรมสำหรับทายาทเกษตรกร ศึกษาพื้นที่อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร เพื่อทายาทเกษตรกรได้สานต่ออาชีพการเกษตร ผลิตได้ขายเป็น โดยนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาใช้ ซึ่งทายาทเกษตรกรได้ร่วมออกแบบนโยบาย และมองการณ์ไกลเชิงกลยุทธ์ มองปัญหาที่เกิดขึ้นกับแรงงานปัจจุบันไม่ต้องการประกอบอาชีพการเกษตร เนื่องจากเห็นว่าเป็นอาชีพที่ใช้แรงงานมาก ทำแล้วมีหนี้สิน และเสี่ยงกับภาวะสินค้าเกษตรล้นตลาดจนทำให้ราคาผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ และยังไม่มียุทธวิธีแก้ไข จึงทำให้ค่านิยมคนในสังคมส่วนใหญ่ไม่สนใจที่จะประกอบอาชีพเกษตรกร ทั้งที่ครอบครัวเกษตรกรถือเป็นกำลังหลักในการสร้างความมั่นคงทางอาหารของโลกและยังเป็นกลไกขับเคลื่อนประเทศให้มีการผลิตอาหารที่เพียงพอับความต้องการ ทั้งนี้ข้อมูลพื้นที่ปลูกไม้ผลที่สำคัญของอำเภอปะทิว ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาศึกษาในครั้งนี้ คือ ทุเรียน มีพื้นที่ปลูก 10,815 ไร่ ผลผลิตรวม 10,579 ตัน มังคุด พื้นที่ปลูก 192 ไร่ ผลผลิตรวม 96 ตัน ลองกอง พื้นที่ปลูก 99 ไร่ ผลผลิตรวม 30 ตัน และเงาะ พื้นที่ปลูก 24 ไร่ ผลผลิต 12 ตัน โดยทายาทเกษตรกรไม่ผลทั้ง 4 ชนิดได้มีการรวมกลุ่มเกษตรกรแปลงใหญ่ อำเภอปะทิว เพื่อสืบสานการประกอบอาชีพเกษตรกรตามอัตลักษณ์

ทั้งนี้ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง วิทยาเขตชุมพรเขตรอุดมศักดิ์ เป็นสถาบันการศึกษาในอำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร จึงมีแนวคิดในการวิจัยการวิเคราะห์และออกแบบ นโยบายเชิงนวัตกรรมสำหรับทายาทเกษตรกร เพื่อให้ทายาทเกษตรกรให้ความสำคัญในการสานต่ออาชีพ เกษตร ไม่ละทิ้งอาชีพดั้งเดิมที่สืบทอดจากบรรพบุรุษ ดังนั้น การวิเคราะห์และออกแบบนโยบายเชิง นวัตกรรม โดยนำแนวคิดทฤษฎีใหม่ ๆ เกี่ยวกับการกำหนดนโยบายสาธารณะมาเป็นเครื่องมือในการ กำหนดนโยบายสำหรับทายาทเกษตรกร อีกทั้งเป็นสถาบันการศึกษาได้ช่วยเหลือทางวิชาการหลากหลาย สาขาวิชา ซึ่งมีสาขาวิชาที่สามารถให้ความรู้และการช่วยเหลือทายาทเกษตรกรได้ ได้แก่ ภาควิชา วิศวกรรมศาสตร์ ภาควิชาเทคโนโลยีการเกษตร ภาควิชาพื้นฐานทั่วไป มีสาขาบริหารธุรกิจและการเป็น ผู้ประกอบการ และยังมีสาขาวิชานวัตกรรมอาหารและการจัดการ ซึ่งถือว่ามีสาขาวิชาที่มีองค์ความรู้ ครอบคลุมทุกศาสตร์สำหรับทายาทเกษตรกร มาร่วมกันออกแบบนโยบายเชิงนวัตกรรมร่วมกันเพื่อเป็น แนวทาง และข้อเสนอแนะแก่หน่วยงานราชการในการขอรับการสนับสนุนงบประมาณ โดยเป็นนโยบาย เชิงรุกของทายาทเกษตรกร เพื่อสนับสนุนนโยบายเชิงรับของรัฐบาลในการช่วยเหลือและสนับสนุนทายาท เกษตรเพื่อสืบสานอาชีพเกษตร อัตลักษณ์ของท้องถิ่นต่อไปได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาตัวแบบการกำหนดนโยบายและกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะเชิง นวัตกรรมสำหรับทายาทเกษตรกร
2. เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและทางเลือกนโยบาย และการออกแบบนโยบายเชิงนวัตกรรมสำหรับ ทายาทเกษตรกร อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร
3. เพื่อเป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบายทางการเกษตร

แนวคิด ทฤษฎี

แนวคิดเกี่ยวกับนโยบายสาธารณะ

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวความคิดการกำหนดนโยบายสาธารณะตามแนวความคิดของ Kingdon (2014) ศึกษาเรื่อง Agendas, Alternatives, and Public Policies โดย Kingdon เสนอแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการ กำหนดนโยบาย ได้ศึกษาการเข้าสู่วาระนโยบายเกี่ยวข้องกับ 3 กระแส (Stream) ได้แก่ (1) กระแสปัญหา (Problem Stream) ได้แก่ ปัญหาที่เกิดขึ้นและมีผลกระทบต่อสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม (2) กระแส การเมือง (Political Stream) ได้แก่ กลุ่มผลประโยชน์มีใครบ้าง อำนาจการต่อรอง รูปแบบการต่อรอง วิธีการต่อรอง เป้าหมายและผลประโยชน์ของกลุ่ม (3) กระแสนโยบาย (Policy Stream) ได้แก่ ความ เข้มแข็งของการเรียกร้องของกลุ่มผลประโยชน์ ความเข้มข้น ความรุนแรงของปัญหา และการแข่งขันของ กลุ่มผลประโยชน์ โดยทั้ง 3 กระแสเหล่านี้ต้องมีความเชื่อมโยงต่อกันมีปฏิสัมพันธ์กัน จึงจะทำให้หน้าต่าง นโยบายเปิด ซึ่งมีความปฏิสัมพันธ์ลงตัว (Win Win) นำปัญหานั้นเข้าไปสู่วาระนโยบายและนโยบายจะมีการเปลี่ยนแปลงได้ขึ้นอยู่กับการตระหนักต่อปัญหา การแก้ไขปัญหาและสถาบันทางการเมืองให้ ความสำคัญต่อปัญหาและการแก้ไขปัญหา

แนวคิดเกี่ยวกับนวัตกรรม

นวัตกรรม เป็นการผลิต การเรียนรู้ และการใช้ประโยชน์จากความคิดใหม่ เพื่อให้เกิดผลดีทาง เศรษฐกิจและสังคม รวมถึงการกำเนิดผลิตภัณฑ์ การบริการ กระบวนการผลิตใหม่ การปรับปรุง

เทคโนโลยี การแพร่กระจายเทคโนโลยี และการใช้เทคโนโลยีให้เป็นประโยชน์และเกิดผลพวงทางเศรษฐกิจและสังคม (สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ, 2562) จรุงศักดิ์ พุมนวน (2567) ได้สรุปเกี่ยวกับรูปแบบนวัตกรรมภาครัฐ นวัตกรรมทางความคิด (Conceptual Innovation) เป็นการสร้างมุมมองใหม่หรือการแสวงหา แนวทางใหม่ในการวิเคราะห์และแก้ไขปัญหา รวมทั้งการโต้แย้งสมมติฐานเดิม ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงตัวแสดงที่เกี่ยวข้องเพื่อผลักดันความคิดใหม่ ได้แก่ Smart Farmer นวัตกรรมเชิงนโยบาย (Policy Innovation) เป็นการออกแบบนโยบายหรือประยุกต์ใช้เครื่องมือ นโยบายแบบใหม่ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสภาพการณ์หรือพฤติกรรมบางอย่าง

แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการคิดแบบขยาย และการคิดแบบบรรจบ สำหรับการออกแบบนโยบาย

“การคิดแบบขยาย” และ “การคิดแบบบรรจบ” สำคัญต่อนักออกแบบนโยบายอย่างไร? Thailand Policy Lab Team (2023) ได้ให้แนวคิดไว้ดังนี้ การคิดแบบขยาย (Divergent Thinking) หมายถึง กระบวนการคิดแบบเน้นตั้งคำถามว่าปัจจุบันงานของเราต้องการอะไร และหาแนวทางแก้ไขปัญหาให้หลากหลายมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ส่วนการคิดแบบบรรจบ (Convergent Thinking) หมายถึง กระบวนการคิดที่ใช้หลักการและเหตุผลในการเลือกแนวทางแก้ไขปัญหาคือดีที่สุด เหมาะสมสำหรับนำมาปฏิบัติใช้จริงที่สุด โดยการคิดแบบขยายจะใช้วิธีทำความเข้าใจและคิดค้นทางออกอย่างสร้างสรรค์ ในขณะที่การคิดแบบบรรจบมองโลกผ่านตรรกะ เพื่อเลือกคำตอบที่ถูกต้องเหมาะสม และการคิดแบบขยายเน้นการระดมสมองเพื่อค้นหาว่า สิ่งที่จะทำให้งานของเราบรรลุวัตถุประสงค์มีอะไรบ้าง และเราสามารถทำอะไรได้บ้าง ซึ่งคำถามเหล่านี้จะนำไปสู่ความเป็นไปได้ต่างๆ เป้าหมายของการคิดแบบนี้ คือ การช่วยกันออกความคิดเห็นในแบบ “ฟรีสไตล์” ในขณะเดียวกัน การคิดแบบบรรจบให้น้ำหนักกับตัวเลือกที่ใช้ได้จริง เพราะจุดมุ่งหมายของแนวคิดแบบนี้ คือ การเลือกสิ่งที่ดีที่สุดท่ามกลางทางเลือกมากมายที่มีอยู่ในมือนั่น การคิดทั้งสองแบบนี้สำคัญสำหรับนักวิเคราะห์นโยบาย เพราะการคิดแบบขยายทำให้เรามองปัญหาอย่างสร้างสรรค์และมองไปไกลกว่าโลกทรรศน์ตัวเอง ในขณะที่การคิดแบบมีหลักการและเหตุผลทำให้เจอหนทางที่ถูกต้อง และพาไปสู่ความสำเร็จได้

แนวคิดการมองโลกสาธารณะ 6 แบบ ด้วยแนวคิดหมวก 6 ใบ

การคิดแบบสวมหมวก 6 ใบ ถูกพัฒนาขึ้นโดย Edward (2010) โดยเป็นกรอบแนวคิดที่ช่วยสกัดมุมมองและจัดระเบียบความคิดให้ครอบคลุมรอบด้านเพื่อให้มีแนวคิด ความคิดต่าง ๆ เกิดขึ้นมาได้มากยิ่งขึ้น ประกอบด้วยหมวก 6 ใบ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 การมองโลกสาธารณะ 6 แบบ ด้วยแนวคิดหมวก 6 ใบ

หมวกสีต่าง ๆ ถือเป็นตัวแทนชุดความคิด โดยผู้วิจัยได้เลือกหมวกสีแดง สีฟ้า สีดำ สีเขียว สีขาว และสีเหลือง มาใช้ลองสวมหมวก 6 ใบนี้ขณะกำลังระดมสมอง และเสนอแนวคิดเชิงนโยบาย ตามประเด็นข้อคำถาม 1) หมวกสีแดง หมวกแห่งความรู้สึก “ตอนนี้เรารู้สึกอย่างไรบ้าง” และถ่ายทอดอารมณ์หรือสัญชาตญาณเกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ 2) หมวกสีฟ้า หมวกแห่งการจัดการต้องถามตัวเองว่า “ต้องจัดการงานด้วยระบบและวิธีการแบบไหน?” การจัดการในที่นี้ หมายถึง การหาความเป็นไปได้หรือทิศทางความเป็นไปได้ของนโยบาย ซึ่งจะต้องเริ่มจากการพิจารณาสถานการณ์ปัจจุบัน ควบคุมไปกับแนวโน้มความเปลี่ยนแปลงในอนาคต จากนั้นจึงพัฒนาระบบที่ช่วยให้นโยบายเป็นจริงภายใต้สภาพแวดล้อมนั้นๆต่อไป 3) หมวกสีดำ หมวกแห่งการระงับภัย มีความเสี่ยงอะไรบ้าง และนำเสนอความเสี่ยง ข้อกังวล อุปสรรค โดยอ้างอิงประสบการณ์และหลักคิดแบบเป็นเหตุเป็นผล 4) หมวกสีเขียว หมวกคิดเชิงสร้างสรรค์ จะทำอะไรจะพลิกสถานการณ์เป็นโอกาสได้ 5) หมวกสีขาว หมวกแห่งข้อเท็จจริง ตอนนี้มีข้อมูลข้อเท็จจริงอะไรบ้าง คือ การรวบรวมข้อมูลและข้อสังเกต ตรวจสอบว่าแหล่งที่มาของข้อมูล คือ อะไร และมีอะไรที่ตกหล่นหายไปหรือไม่ จากนั้นนำเสนอและหาหรือตามข้อเท็จจริงที่มีอยู่ 6) หมวกสีเหลือง หมวกคิดเชิงบวก “เรื่องนี้มีโอกาสอะไรบ้าง” และนำเสนอข้อดี ประโยชน์ รวมถึงโอกาสที่อาจจะเกิดขึ้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทายาทเกษตร

มูลนิธิอาจารย์จำเนียร สารระนาด (2561) ได้จัดทำหลักสูตรทายาทเกษตรกรมืออาชีพ ได้ร่วมมือกับธนาคารการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร และมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ร่วมกันค้นหาทางออกให้กับวิกฤต โดยทำให้คนหนุ่มสาวเชื่อมั่นว่าทำอาชีพเกษตรแล้วมีกิน มีรายได้ดี และมีเกียรติ มีความสุขที่ได้ผลิตอาหารเลี้ยงคนในชาติและคนทั่วโลก โดยนำจุดอ่อนและอุปสรรคมาจัดทำโครงการ “ทายาทเกษตรกรมืออาชีพ” ดำเนินการมาแล้ว 3 รุ่น ประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ทายาทเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการร้อยละ 80 ขึ้นไป กลับมาสืบสานงานการเกษตร มีความรู้และทัศนคติที่ดีต่อการทำอาชีพเกษตรกรรม รู้จักวิเคราะห์ เชื่อมโยงในการทำแผนชีวิต แผนธุรกิจและร่วมกับคนในชุมชนเพื่อพัฒนาการเกษตรต่อไป และค้นสนีย์ กระจำงโถม, สุदारตัน อุทธารตัน, ญัฐสิทธิ ศรีนุรักษ์ และอุบลรัตน์ หยาใส่ (2559) ได้ศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับแรงจูงใจของทายาทเกษตรกรในการสานต่ออาชีพเกษตรในอำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ทายาทเกษตรกรให้ความสำคัญต่อแรงจูงใจด้านความสำเร็จในชีวิต

มากที่สุด แรงจูงใจด้านการยอมรับหรือความผูกพัน แรงจูงใจด้านสุขภาพร่างกาย แรงจูงใจด้านความมั่นคงปลอดภัย และแรงจูงใจด้านการได้รับการยกย่องนับถือ การมีความรู้ความสามารถ ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับแรงจูงใจในการสานต่ออาชีพเกษตรของทายาทเกษตรกร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษาข้อมูลจากทายาทเกษตรกรเกษตร คือ ทายาทเกษตรกรแปลงใหญ่ อำเภอปะทิว โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

ประชากรผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยครั้งนี้ คือ ทายาทเกษตรกรแปลงใหญ่ อำเภอปะทิว ที่มีอาชีพด้านเกษตร ตามอัตลักษณ์และภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการผลิตไม้ผล 4 ชนิด คือ ทุเรียน มังคุด ลองกอง และเงาะ โดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบไม่อาศัยความน่าจะเป็น (Non-probability Sampling) วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ประกอบวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบบอกต่อหรือลูกโซ่ (Snowball Sampling) เพื่อคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญให้เหมาะสม และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยกำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ช่วงอายุ 25 – 59 ปี และเป็นทายาทเกษตรกร รุ่นที่ 2, 3 (รุ่นลูก, รุ่นหลาน) โดยแบ่งกลุ่ม จำนวน 4 กลุ่ม เกษตรกรผู้ผลิตไม้ผล 4 ชนิด คือ ทุเรียน มังคุด ลองกอง และเงาะ กลุ่มละ 10 คน (จำนวน 40 คน) ในแต่ละกลุ่มจะมีเจ้าหน้าที่สำนักงานเกษตรอำเภอปะทิว กลุ่มละ 1 คน (จำนวน 4 คน) และอาจารย์หรือผู้เชี่ยวชาญประจำกลุ่มละ 1 - 2 คน (จำนวน 6 คน) จำนวนทั้งสิ้น 50 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้การสนทนากลุ่ม (Focus Group) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสนทนาของผู้ให้ข้อมูล ซึ่งเป็นบุคคลที่สามารถให้คำตอบในประเด็นที่ต้องการศึกษาได้ โดยจัดให้มีกลุ่มสนทนาประมาณ 10 - 12 คน และจะมีผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) เป็นผู้คอยจุดประเด็นในการสนทนา เพื่อชักจูงให้กลุ่มเกิดแนวคิดและแสดงความคิดเห็นต่อประเด็นหรือแนวทางการสนทนาอย่างละเอียดลึกซึ้ง ซึ่งผู้วิจัยได้ออกแบบประเด็นการสนทนากลุ่ม พร้อมทั้งแบบบันทึกประเด็นสนทนากลุ่ม (Focus Group)

ขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือ

ประเด็นคำถามเกี่ยวกับการออกแบบนโยบายเชิงนวัตกรรมสำหรับทายาทเกษตรกร อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร ผู้วิจัยได้ใช้กรอบแนวคิดที่ช่วยสกัดมุมมองและจัดระเบียบความคิดให้ครอบคลุมรอบด้านเพื่อให้มีแนวคิด ความคิดต่าง ๆ เกิดขึ้นได้มากยิ่งขึ้น ประกอบด้วยแนวคิดหมวด 6 ใบ แนวคิดการมองการณ์ไกลเชิงกลยุทธ์ โดยใช้หัวข้อในการสนทนากลุ่ม Focus Group “นโยบายเชิงนวัตกรรมสำหรับทายาทเกษตรกรจะเดินต่อไปอย่างไร ในโลกที่ไร้ความแน่นอน” ดังนี้

1. **ประเด็นข้อคำถาม หมวดสีแดง หมวดแห่งความรู้สึก** “ท่านรู้สึกอย่างไรกับการประกอบอาชีพเกษตรกรรม และการเป็นทายาทเกษตรกร โดยเป็นผู้ผลิตไม้ผล 4 ชนิด คือ ทุเรียน มังคุด ลองกอง และเงาะ ซึ่งจะต้องสืบสานการประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรมตามอัตลักษณ์ และภูมิปัญญาท้องถิ่น”

2. **ประเด็นข้อคำถาม หมวดสีฟ้า หมวดแห่งการจัดการ** “สถานการณ์ปัจจุบันภายใต้สภาพแวดล้อม และภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลง มีและปัจจัยภายนอก/ภายในอะไรบ้าง ที่มีผลกระทบต่อการผลิตไม้ผลอย่างไร และต้องการให้ สจล. ช่วยเหลือจัดการด้านใดบ้าง”

3. ประเด็นข้อคำถาม หมวกสีดำ หมวกแห่งการระงับภัย มีความเสี่ยงอะไรบ้าง “ท่านคิดว่าการจัดการผลิตไม้ผล 4 ชนิด คือ ทุเรียน มังคุด ลองกอง และเงาะ มีความเสี่ยงด้านใดบ้าง และมีปัญหาอุปสรรคต่อการผลิตไม้ผลอย่างไร”

4. ประเด็นข้อคำถาม หมวกสีเขียว หมวกคิดเชิงสร้างสรรค์ จะทำอย่างไรจะพลิกสถานการณ์เป็นโอกาสได้ “ท่านคิดว่าสถานการณ์ปัจจุบันภายใต้สภาพแวดล้อม และภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลง และส่งผลกระทบต่อการผลิตไม้ผล ท่านมีแนวคิดหรือต้องมีมาตรการหรือนโยบายจากภาครัฐอย่างไรบ้าง เพื่อจะช่วยเหลือเกษตรกร”

5. ประเด็นข้อคำถาม หมวกสีขาว หมวกแห่งข้อเท็จจริง ตอนนี้มีข้อมูลข้อเท็จจริงอะไรบ้าง “สถิติข้อมูลการผลิตไม้ผล 4 ชนิด คือ ทุเรียน มังคุด ลองกอง และเงาะ ในแต่ละปีเป็นข้อมูลที่เชื่อถือได้หรือไม่ และมีข้อมูลที่เพียงพอ เพื่อนำข้อมูลมาปรับใช้ต่อการดำเนินอาชีพเกษตรกร ทั้งนี้ท่านต้องการให้หน่วยงานภาครัฐจัดทำฐานข้อมูลด้านใดบ้าง”

6. ประเด็นข้อคำถาม หมวกสีเหลือง หมวกคิดเชิงบวก “หากมองในภาพรวมแล้วการผลิตไม้ผล 4 ชนิด คือ ทุเรียน มังคุด ลองกอง และเงาะ เป็นอาชีพที่สืบสานการประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรมตามอัตลักษณ์ และภูมิปัญญาท้องถิ่นแล้ว ยังมีข้อดี ประโยชน์ และโอกาสอะไรบ้างที่ส่งผลต่อท้องถิ่น”

การตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

ผู้วิจัยได้ส่งประเด็นข้อคำถามสำหรับการสนทนากลุ่มให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 2 ท่าน ตรวจสอบความถูกต้อง และความสอดคล้องกับทฤษฎีแนวคิดหมวก 6 ใบ แนวคิดการมองการณ์ไกลเชิงกลยุทธ์ โดยให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบประเด็นข้อคำถาม มีการปรับแก้ไขข้อคำถาม และส่งกลับให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบซ้ำอีกครั้ง

การรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

การวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์และออกแบบนโยบายเชิงนวัตกรรมสำหรับทายาทเกษตรกร ศึกษาพื้นที่อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร ได้รับการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ รหัสโครงการ EC_KMITL_68_117 วันที่รับรอง 7 กรกฎาคม 2568

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยมีขั้นตอนการเตรียมการและการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการจัดการสนทนากลุ่ม และเตรียมอุปกรณ์ที่การสนทนากลุ่ม แบบบันทึกประเด็นคำถาม สมุดบันทึก แฟ้มรวบรวมข้อมูล เครื่องบันทึกเสียง ผู้วิจัยเริ่มดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการจัดการสนทนากลุ่ม จำนวน 1 ครั้ง วันที่ 20 กันยายน 2568 ณ ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร ทั้งนี้ ผู้วิจัยมีผู้ช่วยวิจัย จำนวน 2 คน เพื่อช่วยในการบันทึกภาพ บันทึกเสียง ให้แก่ผู้วิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้ออกมาลดทอนข้อมูล (Data Reduction) เพื่อคัดกรองเฉพาะข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ในประเด็นที่ทำการวิจัย โดยผู้วิจัยทำตารางจัดระบบจำแนกประเภท จัดข้อมูลเป็นหมวดหมู่ตามประเด็นการสนทนากลุ่ม นำเสนอข้อมูลในรายงานผลการวิจัยในรูปของการพรรณนา (Descriptive) ตามกรอบแนวคิดในการวิจัยเพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ การออกแบบนโยบาย และทางเลือกเชิงนโยบายที่ถูกพัฒนาจากวิธีการคิด เหตุผลที่แตกต่างหลากหลาย เพื่อจุดมุ่งหมายที่ชัดเจนเพื่อสร้างความหวัง และจัดการกับความกลัวของทายาทเกษตรกร

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยจากการสนทนากลุ่ม ทายาทเกษตรกรผู้ผลิตไม้ผล 4 ชนิด คือ ทุเรียน มังคุด ลองกอง และเงาะ สามารถสรุปได้ดังนี้

ตารางที่ 1 สรุปการสนทนากลุ่ม ประเด็นข้อคำถาม หมวกสีแดง หมวกแห่งความรู้สึกล

1. ประเด็นข้อคำถาม หมวกสีแดง หมวกแห่งความรู้สึกล	
<p>“ท่านรู้สึกอย่างไรกับการประกอบอาชีพเกษตรกรรม และการเป็นทายาทเกษตรกร โดยเป็นผู้ผลิตไม้ผล 4 ชนิด คือ ทุเรียน มังคุด ลองกอง และเงาะ ซึ่งจะต้องสืบสานการประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรมตามอัตลักษณ์ และภูมิปัญญาท้องถิ่น”</p>	
ความรู้สึก	ความต้องการ/การส่งเสริม/การเสนอโครงการ
<p>ทุเรียน มีความภูมิใจในการเป็นทายาทเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียน, ความเป็นอิสระ เป็นเจ้านายตนเอง แต่ในช่วงเวลา รู้สึกเหนื่อยท้อ แต่ไม่ถอย, รู้สึกมีความกังวลในสภาพภูมิอากาศ, กังวลเรื่องราคาและความต้องการของตลาด</p>	<p>ทุเรียน ต้องการให้มีศูนย์ หรือห้องปฏิบัติการ พื้นที่ อ.ปะทิว เพื่อช่วยตรวจสอบ วิเคราะห์คุณภาพดิน น้ำ และสารเคมีตกค้างในผลไม้, มาตรการของรัฐในการใช้สารเคมีในสวน, ความต้องการแอปพลิเคชัน ในการรายงานสภาพอากาศประจำวัน และล่วงหน้า ต้องการให้ภาครัฐมีเครื่องมือหรือมาตรการเข้ามาช่วยเหลือเกษตรกรในการนำทุเรียนไปขายแล้วถูกกดเกรด ได้แก่ ทุเรียนจากเกรด A เป็นเกรด B, เกรด B เป็น เกรด C เป็นต้น</p>
<p>มังคุด เกษตรกรรู้สึกท้อแท้ หหมดหวัง เหนื่อย แต่ต้องอดทน และพยายามหาความรู้ใหม่</p>	<p>มังคุด ต้องการให้ภาครัฐสนับสนุนปัจจัยการผลิต หรือมีกองทุนช่วยเหลือในการประกอบอาชีพ, ภาครัฐช่วยเหลือ การควบคุมราคาการจำหน่ายผลผลิต จัดหาตลาดรองรับผลผลิต และควบคุมคุณภาพการผลิต และต้องการให้ความรู้เกี่ยวกับการผลิตในช่วงสภาพอากาศแปรปรวน</p>
<p>ลองกอง เกษตรกรรู้สึกเหนื่อย กังวลอนาคตข้างหน้า ต้องปรับตัวกับราคา ตลาด อากาศ และอื่น ๆ ผลผลิตไม่มีตลาดรองรับ</p>	<p>ลองกอง เกษตรกรต้องการศึกษาดูงานพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จ, ต้องการให้นักวิจัยทำวิจัยด้านโภชนาการ/คุณประโยชน์/ การส่งเสริมการบริโภค มีการแปรรูปผลผลิต และวิจัยบรรจุภัณฑ์ลดความเสียหายในการขนส่ง/คุณค่า การจัดเป็นช่องทาง ๆ เพื่อเพิ่มราคา</p>
<p>เงาะ มีความภูมิใจ มีความสุข แต่มีรายได้น้อย ประสบปัญหาด้านราคา สภาพแวดล้อม โรคพืช ซึ่งจะต้องหาความรู้เพื่อหารายได้ต่อ</p>	<p>เงาะ แก้ปัญหาด้านราคา และศึกษาดูงานในพื้นที่อื่นๆ ที่ปลูกเงาะร่วมกับไม้ผลอื่น, การแปรรูปผลิตภัณฑ์เงาะ และต้องการรวมกลุ่มเกษตรกรแปลงใหญ่ประเภทเงาะ</p>

ตารางที่ 2 สรุปการสนทนากลุ่ม ประเด็นข้อคำถาม หมวกสีฟ้า หมวกแห่งการจัดการ

2. ประเด็นข้อคำถาม หมวกสีฟ้า หมวกแห่งการจัดการ	
“สถานการณ์ปัจจุบันภายใต้สภาพแวดล้อม และภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลง มีและปัจจัยภายนอก/ภายในอะไรบ้าง ที่มีผลกระทบต่อการผลิตไม่ผลอย่างไร และต้องการให้ สจล. ช่วยเหลือจัดการด้านใดบ้าง”	
ความรู้สึ	ความต้องการ/การส่งเสริม/การเสนอโครงการ
<p>ทุเรียน ปัญหาสภาพอากาศที่เปลี่ยนแปลงไม่เป็นไปตามฤดูกาล มีลมแรง และพายุ ภัยแล้ง ไม่มีระบบบริหารจัดการน้ำ, ปรับรอบระยะเวลาการปลูกทุเรียนตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นโดยอาศัยประสบการณ์ร่วมกับวิเคราะห์ แบบลองผิดลองถูก มีการจัดการน้ำ โดยการเจาะบ่อบาดาล ทำให้เพิ่มภาระในการลงทุน</p>	<p>ทุเรียน ต้องการให้ภาครัฐมีการจัดทำระบบน้ำเพื่อการเกษตร โดยเฉพาะ (แยกออกจากประปาหมู่บ้าน) มีมาตรการช่วยเหลือส่งเสริมการใช้ระบบโซลาร์เซลล์ในสวน และมีแอปพลิเคชันช่วยให้เกษตรกรตรวจสอบสภาพอากาศ (ฟรี)</p>
<p>มังคุด สภาพแวดล้อมปัจจุบันได้ผลผลิตยากขึ้น สภาพอากาศ ฤดูแล้ง ต้นตาย ฤดูฝน ดอกจะร่วง ต้องมีการปรับตัว ตัดแต่งกิ่งใบ เพิ่มระบบน้ำ และคุณภาพผลผลิตตกต่ำ และได้ผลผลิตน้อย ผลเล็ก เนื้อเป็นแก้ว ได้ราคาถูก</p>	<p>มังคุด เกษตรกรต้องการองค์ความรู้การแปรรูปมังคุด องค์ความรู้ด้านการจัดการ ด้านการตลาด, ต้องการจัดตั้งซื้อมังคุด คล้ายกับล้งทุเรียน อำเภอละ 1 จุด มีการจัดตั้งกลุ่มแปรรูปมังคุด และมีการรวมกลุ่มเกษตรกรแปลงใหญ่</p>
<p>ลองกอง โรคพืชมากขึ้น ศัตรูพืช ค้างคาว กระจอก เป็นต้น ฤดูแล้ง ไม่มีน้ำรดที่เพียงพอ ถ้าน้ำเยอะลูกดกม่วง คุณภาพรสชาติลองกองมีผลต่อปริมาณฝน และมีวิธีกักเก็บน้ำไว้ใช้หน้าแล้ง</p>	<p>ลองกอง ต้องการตลาดรองรับ เพื่อให้เกษตรกรยังคงปลูกลองกอง มีการแปรรูปลองกอง เช่น ไวน์ เหล้าชุมชน และศึกษาดูงานพื้นที่ส่วนที่สำเร็จ เพื่อกลับมาวิเคราะห์ว่าควรทำต่อไปหรือไม่</p>
<p>เงาะ ปัญหาสภาพอากาศ ไม่ถูกต้องตามฤดูกาล ร้อนเกินไป ภัยแล้ง ช่วงฤดูฝนมีปริมาณน้ำฝนมาก มีลมแรง และเกิดภาวะดินเน่า เปรี้ยว มีโรคระบาด การแก้ปัญหา เลื่อนการทำผลผลิตนอกฤดูกาล จัดทำธนาคารน้ำใต้ดิน ขุดบ่อบาดาล ขุดทางระบายน้ำในสวน ปลูกไม้กั้นลม ตัดแต่งกิ่งให้โปร่ง และทำไม้ค้ำยัน มีการใช้สารปรับปรุงดิน ใส่ปุ๋ยอินทรีย์ ลดยาฆ่าหญ้า ใช้การตัดหญ้าแทน</p>	<p>เงาะ เกษตรกรต้องการโครงการสนับสนุนปุ๋ยอินทรีย์และชีวภาพ, โครงการทำผลผลิตนอกฤดูกาล, โครงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การจัดการพืช (ไม้ผล), โครงการแก้ปัญหาหน้า, โครงการจัดหาแหล่งเงินทุน และโครงการการแปรรูปผลผลิต</p>

ตารางที่ 3 สรุปการสนทนากลุ่ม ประเด็นข้อคำถาม หมวกสีดำ หมวกแห่งการระงับภัย มีความเสี่ยงอะไรบ้าง

3. ประเด็นข้อคำถาม หมวกสีดำ หมวกแห่งการระงับภัย มีความเสี่ยงอะไรบ้าง	
“ท่านคิดว่าการจัดการผลิตไม้ผล 4 ชนิด คือ ทุเรียน มังคุด ลองกอง และเงาะ มีความเสี่ยงด้านใดบ้าง และมีปัญหาอุปสรรคต่อการผลิตไม้ผลอย่างไร”	
ความรู้สึก	ความต้องการ/การส่งเสริม/การเสนอโครงการ
<p>ทุเรียน ความเสี่ยง ด้านราคาผลผลิต มีสาเหตุจากผู้ปลูกทุเรียนจำนวนมาก, พ่อค้าคนกลางกดราคา, เกษตรกรไม่สามารถกำหนดราคาได้ด้วยตนเอง และมีข้อต่อรองทางการเมือง ความเสี่ยงด้านโรคพืช เกิดจากสภาพอากาศ และความเสี่ยงด้านสุขภาพเกษตรกร</p>	<p>ทุเรียน ต้องการให้รัฐบาลปลดล็อกมาตรการ การควบคุมราคาสารเคมี ปูย ให้มีราคาที่เหมาะสมและเป็นธรรม, ลดการผูกขาดตัวแทน/ร้านค้า ในการขาย ปูย สารเคมี เพื่อให้เกษตรกรได้มีทางเลือกมากขึ้น, ให้ภาครัฐมีการส่งเสริมการตรวจสุขภาพเกษตรกรมากขึ้น และส่งเสริมการใช้เกษตรอินทรีย์ ให้เป็นรูปธรรม</p>
<p>มังคุด ความเสี่ยง ราคาผลผลิตไม่เสถียร, ต้นทุนการผลิตสูง ค่ายา ค่าปุ๋ย แรงงานหายากขึ้น</p>	<p>มังคุด ความต้องการช่วยเหลือจากภาครัฐ การจัดการตลาดรับซื้อ, ควบคุมราคาขาย, มีจุดรับซื้อ, มีโครงการแปรรูปผลผลิต</p>
<p>ลองกอง ความเสี่ยง ราคาผลผลิต, ตลาดรับซื้อ, คู่แข่ง เนื่องจากผลผลิตออกพร้อมกัน, โรค ศัตรู, การขนส่ง ทำให้ถูกร่วง ราคาตกลง, ต้นทุนการผลิต ปูย ยา แพง, ดินเสื่อม คุณภาพดินไม่เหมือนกัน</p>	<p>ลองกอง รัฐควบคุมราคาต้นทุน ปูย ยา สารเคมีที่เกี่ยวข้อง, วิจัยให้สามารถผลิตนอกฤดูได้แล้ว</p>
<p>เงาะ ความเสี่ยง ราคาผลผลิต, การเก็บรักษาสภาพหลังการเก็บเกี่ยว, ผลผลิตล้นตลาด ไม่มีตลาดรองรับ, โรคพืช, ผลิตแล้วไม่คุ้มทุน</p>	<p>เงาะ ต้องการให้ภาครัฐจัดโครงการจัดตั้งจุดรับซื้อจากหน่วยงานภาครัฐเพิ่มมากขึ้น และกระจายพื้นที่, โครงการตลาดกลางสินค้า, โครงการศึกษาตลาดเงาะภายในและภายนอกประเทศ, โครงการส่งเสริมการปลูกเงาะ และโครงการการวิจัยบรรจุภัณฑ์ด้านการเก็บรักษา</p>

ตารางที่ 4 สรุปประเด็นข้อคำถาม หมวกสีเขียว หมวกคิดเชิงสร้างสรรค์จะพลิกสถานการณ์เป็นโอกาสได้

4. ประเด็นข้อคำถาม หมวกสีเขียว หมวกคิดเชิงสร้างสรรค์ จะทำอย่างไรจะพลิกสถานการณ์เป็นโอกาสได้	
“ท่านคิดว่าสถานการณ์ปัจจุบันภายใต้สภาพแวดล้อม และภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลง และส่งผลกระทบต่อการผลิตไม้ผล ท่านมีแนวคิดหรือต้องมีมาตรการ หรือนโยบายจากภาครัฐอย่างไรบ้าง เพื่อจะช่วยเหลือเกษตรกร”	
ความรู้สึก	ความต้องการ/การส่งเสริม/การเสนอโครงการ
<p>ทุเรียน พลิกวิกฤตให้เป็นโอกาส/ความคิดสร้างสรรค์ นำทุเรียนราคาต่ำ หรือไม่ได้เกรดตามที่กำหนด มาแปรรูป ได้แก่ ทุเรียนทอด ปูรสรชาติต่าง ๆ ทุเรียนแช่แข็ง ทุเรียนฟรียดราย, จัดทำตลาดออนไลน์, การนำเปลือกทุเรียนไปใช้ให้เกิดประโยชน์ ได้แก่ การทำปุ๋ย อาหารสัตว์ ถ่านไบโอชาร์</p>	<p>ทุเรียน ภาครัฐส่งเสริมและสนับสนุนด้านการขนส่งผลผลิต ได้แก่ สนับสนุนคลังกระดาศ</p>

ตารางที่ 4 (ต่อ)

ความรู้สึกรู้สึก	ความต้องการ/การส่งเสริม/การเสนอโครงการ
มั่งคุด นำเทคโนโลยี นวัตกรรมมาช่วยแก้ปัญหา, ปรับเปลี่ยนการผลิตจากเคมีเป็นออร์แกนิก, แปรรูปเป็นอาหารเพื่อสุขภาพ เช่น น้ามังคุด ถ่านไบโอชาเป็นวัสดุปลูก ทำน้ำหมักป้องกันเชื้อรา	มั่งคุด การฝึกอบรมการแปรรูปผลิตภัณฑ์, อบรมการใช้ Application เกี่ยวกับสภาพอากาศ การตลาด การขาย การโปรโมทสินค้า, การปลูกพืชออร์แกนิก
ล่องกอง การปลูกล่องกองไม่ตอใบพืชเกษตรกร, แปรรูปผลผลิตยาก, ปลูกไว้บริโภคแต่ละบ้าน	ล่องกอง มีการกำหนดราคา, ลดต้นทุนการผลิต, ที่สำคัญมีตลาดรองรับที่ชัดเจน, ต้องการหัวเชื้อธาตุอาหารพืชมาผลิตเองหรือทำเองเพื่อลดต้นทุนต้องการรู้ราคาผลผลิตต่อวัน เพื่อตัดสินใจการขาย
เงาะ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (ชอป ชม ชิม), ลดการใช้ปุ๋ยเคมี ทำปุ๋ยหมัก, ตรวจสอบคุณภาพดิน, แปรรูปผลผลิตเงาะ, และปลูกพืชผสมผสานในพื้นที่เดียวกัน ใช้ทรัพยากรร่วมกันระหว่างพืชแต่ละประเภท	เงาะ หน่วยงานภาครัฐ ส่งเสริมการตลาดภายในภายนอก, การแปรรูประดับอุตสาหกรรมการส่งออก ทายาทเกษตรกรต้องการโครงการส่งเสริมการตลาดภายในและภายนอก

ตารางที่ 5 สรุปประเด็นข้อคำถาม หมวกสีขาว หมวกแห่งข้อเท็จจริง มีข้อมูลข้อเท็จจริงอะไรบ้าง

5. ประเด็นข้อคำถาม หมวกสีขาว หมวกแห่งข้อเท็จจริง ตอนนี้มีข้อมูลข้อเท็จจริงอะไรบ้าง	
“สถิติข้อมูลการผลิตไม้ผล 4 ชนิด คือ ทุเรียน มังคุด ล่องกอง และเงาะ ในแต่ละปีเป็นข้อมูลที่เชื่อถือได้หรือไม่ และมีข้อมูลที่เพียงพอเพื่อนำข้อมูลมาปรับใช้ต่อการดำเนินอาชีพเกษตรกร ทั้งนี้ท่านต้องการให้หน่วยงานภาครัฐจัดทำฐานข้อมูลด้านใดบ้าง”	
ความรู้สึกรู้สึก	ความต้องการ/การส่งเสริม/การเสนอโครงการ
ทุเรียน ช่องทางข้อมูลการเกษตร Line กลุ่มเกษตรกรแปลงใหญ่, สื่อสังคมออนไลน์ ได้แก่ Facebook, TikTok, เกษตรอำเภอปะทิว	ทุเรียน ฐานข้อมูลจากภาครัฐ ต้องการฐานข้อมูลราคาไม้ผลเป็นราคา Real Time, สารความรู้เรื่องทุเรียน, มาตรฐานการรับซื้อควรเป็นมาตรฐานเดียวกัน ควร มีเครื่องมือ หรือนวัตกรรมช่วยเหลือเกษตรกร
มั่งคุด เกษตรกรได้รับข้อมูลข่าวสารจากภาครัฐ แต่ไม่เพียงพอ, ได้รับข้อมูลจากเกษตรกรแปลงใหญ่ ศพก. เจ้าหน้าที่สำนักงานเกษตรจัดประชุมทุกๆ 3 เดือน, เกษตรกรได้นำข้อมูลมารับใช้ช่วงเวลาการผลิต ช่วงภัยแล้งมีการจัดเตรียมแหล่งน้ำ	มั่งคุด อบรมการใช้ Application เกี่ยวกับสภาพอากาศ
ล่องกอง ช่องทางข้อมูลการเกษตร ได้รับข้อมูลตลาดจากสื่อออนไลน์, ได้รับข่าวสารจากการเข้าร่วมกลุ่มผู้ผลิตทุเรียนด้วย, แหล่งจำหน่ายผลผลิตทั้งค้าปลีก ค้าส่ง มีตลาดที่ไหนบ้าง เพื่อรวมตัวกันไปขาย	ล่องกอง ต้องการข้อมูลเกี่ยวกับสารชีวภัณฑ์เพื่อทดแทนสารเคมีและลดต้นทุน
เงาะ ช่องทางข้อมูลการเกษตร เกษตรอำเภอ, ศูนย์เรียนรู้, Internet (YouTube), แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสวนข้างเคียง, ศึกษาดูงานจากพื้นที่อื่น	เงาะ ฐานข้อมูลจากภาครัฐ ข้อมูลด้านเกษตรผสมผสาน, ข้อมูลด้านฐานข้อมูลการผลิต

ตารางที่ 6 สรุปประเด็นข้อคำถาม หมวกสีเหลือง หมวกคิดเชิงบวก

6. ประเด็นข้อคำถาม หมวกสีเหลือง หมวกคิดเชิงบวก	
<p>“หากมองในภาพรวมแล้วการผลิตไม้ผล 4 ชนิด คือ ทุเรียน มังคุด ลองกอง และเงาะ เป็นอาชีพที่สืบสานการประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรมตามอัตลักษณ์ และภูมิปัญญาท้องถิ่นแล้ว ยังมีข้อดี ประโยชน์ และโอกาสอะไรบ้างที่ส่งผลต่อท้องถิ่น”</p>	
ความรู้สึกรู้สึก	ความต้องการ/การส่งเสริม/การเสนอโครงการ
<p>ทุเรียน การสร้าง Story ถ่ายทอดสรรพคุณของผลไม้อัตลักษณ์ผ่านช่องทางสื่อสังคมออนไลน์ โดยมีหลักฐานเชิงประจักษ์ เพื่อเป็นสินค้า GI สินค้าที่มาจากแหล่งผลิตที่เฉพาะเจาะจง และมีความปลอดภัยหรือชื่อเสียงเป็นผลมาจากการผลิตในพื้นที่นั้น โดยเชื่อมโยงกับภูมิประเทศ ภูมิอากาศ และภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเปรียบเสมือนแบรนด์ของท้องถิ่นที่รับรองทั้งคุณภาพและแหล่งที่มาของสินค้า, ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เกษตรอินทรีย์ ท่องเที่ยวอเนกนิค, ส่งเสริมให้เกษตรกรเป็นบุคคลที่มีอิทธิพลทางความคิด (Influencer) ผ่านการสร้างคอนเทนต์ในโซเชียลมีเดียของตัวเองในด้านต่างๆ เช่น การท่องเที่ยว, ผลไม้อัตลักษณ์, ส่งเสริมให้เกษตรกรรวมกลุ่มเป็นเกษตรแปลงใหญ่ (ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ)</p>	<p>ทุเรียน โครงการส่งเสริมการให้ความรู้ด้านการตลาด, ส่งเสริมสินค้า GI, ส่งเสริมเงินทุนระยะสั้นเพื่อเกษตรกรชาวสวนทุเรียน (ระยะ 1 ปี ปลอดภัยเบี้ยหรือดอกเบี้ยต่ำ)</p>
<p>มังคุด จัดเทศกาลผลไม้ตามฤดูกาลในท้องถิ่น, จัดศูนย์จำหน่ายผลผลิต ผลไม้สด/แปรรูป, สร้างทายาทเกษตรกร (รุ่นสู่รุ่น)</p>	<p>มังคุด ส่งเสริมสินค้า GI</p>
<p>ลองกอง รวมกลุ่มแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของทุกระบวนการผลิต เช่น จุลินทรีย์ ผลิตสารธาตุอาหารเอง/ชีวภัณฑ์ และมีนักวิชาการหน่วยงานของรัฐเข้ามามีส่วนร่วมในการให้ข้อมูล</p>	<p>ลองกอง ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ทำให้รสชาติอร่อยขึ้น สร้างอัตลักษณ์ท้องถิ่น, ส่งเสริมแลกเปลี่ยนเรียนรู้การสร้างสื่อออนไลน์ในแอปพลิเคชันต่างๆ ให้กับกลุ่มเกษตรกร</p>
<p>เงาะ จัดทำแหล่งท่องเที่ยวและศึกษาดูงาน, เพาะพันธุ์ต้นกล้าเงาะ, รวมกลุ่มการผลิตเงาะ และการจัดจำหน่าย, ถ่ายทอดความรู้เทคโนโลยีให้กับทายาท ชุมชน และผู้ที่สนใจการปลูกเงาะ, เลี้ยงผึ้งช่วยผสมเกสร</p>	<p>เงาะ ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร, ส่งเสริมการเพาะพันธุ์ต้นกล้าพันธุ์ดี, ถ่ายทอดความรู้สู่เกษตรกรรุ่นใหม่, ส่งเสริมการเลี้ยงแมลงเศรษฐกิจ (ผึ้ง) ในสวนไม้ผล</p>

สรุปและอภิปรายผล

จากผลการวิจัยการวิเคราะห์และออกแบบนโยบายเชิงนวัตกรรมสำหรับทายาทเกษตรกร ศึกษาพื้นที่อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร สรุปผลการวิจัยจากการสนทนากลุ่ม ประเด็นข้อคำถาม หมวกสีแดง หมวกแห่งความรู้สึก ปรากฏว่าทายาทเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียน มีความภาคภูมิใจ รู้สึกความเป็นอิสระ ซึ่งมีบางช่วงรู้สึกเหนื่อยท้อ แต่ไม่ถอย ส่วนทายาทเกษตรกรผู้ปลูกมังคุด ลองกอง และเงาะ รู้สึกท้อ เหนื่อย แต่ต้องอดทน ต้องปรับตัวกับสภาพอากาศที่แปรปรวน และราคาผลผลิตตกต่ำ ประเด็นข้อคำถาม หมวกสีฟ้า หมวกแห่งการจัดการ ผลการวิจัย ทายาทเกษตรกรผู้ผลิตไม้ผล 4 ชนิด การจัดการเกี่ยวกับสถานการณ์ปัจจุบันเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม และภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลง ทายาทเกษตรกรมีการจัดการกับปัญหา

สภาพภูมิอากาศ โดยการจัดระบบบริหารจัดการน้ำ ขุดบ่อบาดาล ปรับรอบระยะเวลาการการออกผลผลิต ประเด็นข้อคำถาม *หมวกสีดำ หมวกแห่งการระวังภัย* มีความเสี่ยงอะไรบ้าง เกษตรกรผู้ผลิตไม้ผล 4 ชนิด มีความรู้สึกเกี่ยวกับความเสี่ยงด้านราคาผลผลิต โรคพืช ศัตรูพืช และสุขภาพเกษตรกร ความต้องการ/ การส่งเสริม/ การเสนอโครงการ ประเด็นข้อคำถาม *หมวกสีเขียว หมวกคิดเชิงสร้างสรรค์จะพลิกสถานการณ์เป็นโอกาส* ทายาทเกษตรกรผู้ผลิตไม้ผลทุเรียน มังคุด มีแนวทางการแปรรูปผลผลิต ส่วน ทายาทเกษตรกรผู้ปลูกลองกอง การปลูกลองกองไม่ตอบโจทย์เกษตรกร แปรรูปผลผลิตยาก ส่วนทายาท เกษตรกรผู้ปลูกเงาะ จะพลิกสถานการณ์เป็นโอกาสโดยการท่องเที่ยวเชิงเกษตร (ชอป ชม ชิม) และ ปลูกพืชผสมผสานระหว่างพืชแต่ละชนิด ประเด็นข้อคำถาม *หมวกสีขาว หมวกแห่งข้อเท็จจริง* ทายาท เกษตรกรได้รับข้อมูล ข้อเท็จจริงที่เพียงพอมาปรับใช้ในอาชีพ ซึ่งทายาทเกษตรกร ทั้ง 4 ชนิด มีช่องทางการรับข้อมูลจากแอปพลิเคชัน Line กลุ่มเกษตรกรแปลงใหญ่ สื่อสังคมออนไลน์ และจากเจ้าหน้าที่ เกษตรกรอำเภอปะทิว ประเด็นข้อคำถามสุดท้าย *หมวกสีเหลือง หมวกการคิดเชิงบวก* แนวคิดของทายาท เกษตรกร การสร้าง Story ผ่านสื่อสังคมออนไลน์

การออกแบบนโยบายในครั้งนี้สามารถเข้าถึงจิตใจและอารมณ์ความรู้สึกของทายาทเกษตรกร ซึ่งมีทั้ง อารมณ์ยินดี ภูมิใจ ท้อแท้ แต่มีความอดทน และสู้ต่อไปเพื่อให้อาชีพเกษตรกรของรุ่นพ่อแม่ ที่สร้างไว้ไม่ให้ สูญหายไปจากสังคม และสามารถส่งต่อทายาทรุ่นต่อรุ่นได้ โดยกระบวนการดังกล่าวเป็นการเสริมสร้างนโยบาย ผ่านกระบวนการปรึกษาหารือบนฐานของความเห็นอกเห็นใจเอาใจเขามาใส่ใจเรา โดยนับรวมทั้งการรับรู้เชิง ประจักษ์ การรับรู้เชิงปทัสถาน และการรับรู้เชิงอารมณ์ความรู้สึก มาร่วมใช้ในการวิเคราะห์และออกแบบ นโยบายที่เอาอนาคตเป็นตัวตั้ง อนึ่งกรอบในการวิเคราะห์และออกแบบนโยบายนี้ยังกระตุ้นให้เกิดแนวทางการ สร้างนโยบายแบบใหม่โดยการเริ่มต้นกระบวนการจากการถอดรหัสความหวังและความกลัวของทายาท เกษตรกรมากกว่าการเริ่มต้นตามกรอบที่ถูกกำหนดโดยแผนยุทธศาสตร์และกฎระเบียบหรือคำสั่งจากกระทรวง ตามลำดับชั้น จากกระบวนการกำหนดนโยบาย หรือเครื่องมือในการสร้างนโยบายแบบใหม่ เพื่อสร้าง นักวิเคราะห์นโยบายผู้ซึ่งมีความสามารถในการเข้าถึงจิตใจและอารมณ์ความรู้สึกของทายาทเกษตรกรคู่ขนาน ไปกับความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน โดยเป็นทั้งผู้รู้ (Policy Specialist) กระบวนการปรึกษาหารือ ตัวกลาง ในการเชื่อมโยงมุมมองที่แตกต่างหลากหลาย ตลอดจนการคอยเป็นผู้ทำทนายและดำเนินบทสนทนากลุ่มให้เกิด การตั้งคำถามที่ลึกซึ้งหรือการวิพากษ์แบบฉันทมิตร (Critical Friends) ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับแนวคิด กระบวนการกำหนดนโยบายของ Kingdon การเข้าสู่วาระนโยบายเกี่ยวข้องกับ 3 กระแส คือ 1) กระแสการ ปัญหา ได้แก่ ปัญหาต้นทุนการผลิตไม้ผลที่มีต้นทุนสูง ราคาผลผลิตตกต่ำ ไม่มีตลาดรองรับ ซึ่งเป็นปัญหาของ ทายาทเกษตรกร 2) กระแสการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ ได้แก่ นักการเมือง นายทุน ผู้ประกอบการ หากต้นทุน การผลิตสูง เกษตรกรไม่มีความสามารถเข้าถึงสินค้าได้ ส่งผลต่อผู้ประกอบการหรือกลุ่มผลประโยชน์ 3) กระแสนโยบาย คือ ความเข้มข้นและความรุนแรงของปัญหา และการแข่งขันของกลุ่มผลประโยชน์ เมื่อ ความรุนแรงของปัญหาเกษตร และการเรียกร้องของกลุ่มผลประโยชน์มีปฏิสัมพันธ์ที่ลงตัว Win Win หน้าต่าง นโยบายจะถูกเปิด ผู้ที่มีอำนาจตัดสินใจบุคคล หรือสถาบัน ตัดสินใจเพื่อนำปัญญาเกษตรกรเข้าสู่วาระนโยบาย นำไปสู่การกำหนดนโยบาย ได้แก่ นโยบายประกันราคาผลผลิต นโยบายช่วยลดต้นทุนทางการเกษตร การทำความ ร่วมมือกับผู้ประกอบการ นโยบายการส่งเสริมการตลาดและการตลาดออนไลน์ เป็นต้น

จากการสนทนากลุ่มทายาทเกษตรกรร่วมกับผู้วิจัยได้ออกแบบนโยบายโดยใช้ตัวแบบการกำหนด นโยบายการคิดเชิงออกแบบ ผสานแนวคิดแบบขยาย ตั้งคำถามผ่านมุมมองแนวคิดหมวก 6 ใบ ว่าทายาท เกษตรกรรู้สึกอย่างไร ต้องการอะไร และร่วมกันหาแนวทางแก้ไขปัญหาที่หลากหลาย และออกแบบผ่าน

แนวคิดแบบบรรจุ ซึ่งเป็นการคิดที่ใช้หลักการและเหตุผลในการเลือกแนวทางการแก้ไขปัญหาที่ดีที่สุด การคิดเชิงออกแบบ การคิดเชิงอนาคตเพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมที่สุดมาใช้ปฏิบัติจริง ผสานกับ เทคโนโลยีสมัยใหม่ โดยผู้วิจัยได้สังเคราะห์ข้อมูล เรียกว่า “ชุดนโยบายเชิงนวัตกรรม” (Policy Innovation Package) ได้แก่ 1) ด้านการบริหารจัดการความเสี่ยง โดยภาครัฐลงทุนคลังเก็บผลผลิต การประกันราคาผลผลิต (แต่รัฐดำเนินการอุดหนุนได้ระยะสั้นเท่านั้น) การจัดการตลาดกลางรองรับ ภาครัฐ กำหนดมาตรฐานผลผลิตมีการกำหนดคุณลักษณะเกรดไม่ผลอย่างชัดเจน เช่น ทูเรียน มังคุด เกรด A, B เป็นต้น ความเสี่ยงด้านต้นทุนการผลิต (ปัจจุบันเกษตรกรแบกรับต้นทุน) ความเสี่ยงด้านสุขภาพเกษตรกร 2) ด้านเทคโนโลยี การจัดตั้งศูนย์ห้องปฏิบัติการตรวจสอบสารเคมีตกค้างในผลไม้ ศูนย์เรียนรู้เกษตรกร แม่่นยำ ศูนย์วิเคราะห์คุณภาพดิน 3) ศูนย์ข้อมูล Data Center แอปพลิเคชันรายงานสภาพอากาศ/ ข้อมูลราคาผลผลิตแบบ Real time ข้อมูลจำนวนผลผลิตของประเทศ 4) การมองการณ์ไกลด้านการตลาด กลุ่มเกษตรกรแปลงใหญ่เสริมอำนาจการต่อรอง การรวมกลุ่มผ่านสหกรณ์หรือวิสาหกิจชุมชน ช่วยเปลี่ยนจากผู้ขายรายย่อยเป็นผู้ขายรายใหญ่ที่ต่อรองได้มากขึ้น เพิ่มช่องทางการตลาดออนไลน์ การสร้าง Influencer เพื่อลดการพึ่งพาคนกลาง 5) ด้านการแปรรูปเพิ่มมูลค่า ยืดอายุสินค้า ลดแรงกดดันในการขายทันทีในราคาถูก

ผู้วิจัยนำชุดนโยบายเชิงนวัตกรรม Policy Innovation Package ไปสู่คลังผลงานนวัตกรรม Innovation Catalog ที่ สจล.วิทยาเขตชุมพรเขตรอุดมศักดิ์ มีองค์ความรู้และถ่ายทอดบริการวิชาการแก่ สังคม 1) ด้านเทคโนโลยี ได้แก่ ศูนย์เรียนรู้เกษตรกรแม่่นยำ ต้นแบบระบบการควบคุมการให้น้ำพืชอัจฉริยะ (AgriECU) ศูนย์วิเคราะห์คุณภาพดิน คลินิกโรคพืช 2) ด้านการตลาด การส่งเสริมการขายตลาดออนไลน์ โดยการสร้าง Story ถ่ายทอดสรรพคุณของผลไม้อัตลักษณ์ผ่านช่องทางสื่อสังคมออนไลน์ โดยมีหลักฐานเชิงประจักษ์ การขึ้นทะเบียนเป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ GI สินค้าที่มาจากแหล่งผลิตที่เฉพาะเจาะจง และมีคุณภาพหรือชื่อเสียง เป็นผลผลิตที่มาจากพื้นที่นั้น ๆ ซึ่งทุเรียนชุมพรได้ขึ้นทะเบียนสินค้า GI เป็นผลไม้อัตลักษณ์พื้นที่เป็นหนึ่งในของดีจังหวัดชุมพร, ส่งเสริมให้ทายาทเกษตรกรเป็นบุคคลที่มีอิทธิพลทางความคิด (Influencer) ซึ่งเป็นบุคคลที่มีอิทธิพลต่อความคิดเห็นและการตัดสินใจของผู้ติดตามบน โซเชียลมีเดีย สามารถโน้มน้าวให้เกิดการซื้อขายหรือบริการผ่านการสร้างสรรค์คอนเทนต์ในสไตล์ของตัวเองในด้านต่าง ๆ เช่น การท่องเที่ยว, ผลไม้อัตลักษณ์ 3) ด้านการแปรรูปเพิ่มมูลค่า ถ่ายทอดองค์ความรู้ การแปรรูปผลิตทางการเกษตร และการวิจัยสารสกัดจากผลไม้เพื่อเป็นยา หรือเวชภัณฑ์ เวชสำอางค์ ดังนั้น ความต้องการของทายาทเกษตรกรให้ภาครัฐ เอกชน ให้ความช่วยเหลือหรือเสนอโครงการ เพื่อเข้าสู่กระบวนการสนับสนุนงบประมาณจากภาครัฐ ผ่านสำนักงานเกษตรอำเภอ สำนักงานเกษตรจังหวัด ตามลำดับ

ข้อเสนอแนะ

กระบวนการคิดวิเคราะห์และออกแบบนโยบายเชิงนวัตกรรมสำหรับทายาทเกษตรกร ศึกษาพื้นที่ อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร ผู้วิจัยนำผลการวิจัยและปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันเพื่อจัดทำแผนพัฒนาเกษตร ระดับอำเภอ และเสนอแผนพัฒนาการเกษตรระดับตำบลบูรณาการร่วมกับแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปีของ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อใช้เป็นกรอบในการจัดทำโครงการประจำปี เสนอรับการสนับสนุน งบประมาณจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นำผลการสนทนากลุ่มสนับสนุนงบประมาณ ตามระบบ ส่งเสริมการเกษตรกำหนดให้จัดทำแผนพัฒนาการเกษตรทุกระดับเป็นองค์ประกอบหนึ่งของระบบส่งเสริม การเกษตรที่เป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนงานในพื้นที่

ทั้งนี้ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง วิทยาเขตชุมพรเขตรอุดมศักดิ์ ได้บริการวิชาการด้านการวิเคราะห์ดิน ธาตุอาหารที่เหมาะสมสำหรับพืช การใช้โดรนเพื่อการเกษตร การแปรรูปอาหาร และการจัดทำแผนธุรกิจ การจัดการตลาด ทั้งนี้จะได้นำปัญหาดังกล่าวเพื่อเป็นโจทย์ในการวิจัยต่อไป ควรต่อยอดการบริการวิชาการแก่สังคมไปสู่การทำ Living Lab ในพื้นที่อำเภอปะทิว เพื่อทดสอบการนำนวัตกรรมการเกษตรร่วมกับทายาทเกษตรกรอย่างต่อเนื่อง และยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- จรงค์ศักดิ์ พุมนวน. (2567). การพัฒนางานประจำสู่นวัตกรรมกรให้บริการ. โครงการบริการวิชาการด้านการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรสายสนับสนุนในสถาบันอุดมศึกษาของสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง. กรุงเทพฯ: สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.
- มูลนิธิอาจารย์จำเนียร สารนาท. (2561). โครงการหลักสูตรทายาทเกษตรกรมืออาชีพรุ่นที่ 4. สืบค้นเมื่อ 17 มิถุนายน 2567 จาก https://chamnien.org/wp-content/uploads/2017/11/Detail_NGFupdate.pdf
- คันสนีย์ กระจ่างโฉม, สุदारัตน์ อุทธารัตน์, ณัฐสิทธิ์ ศรีนุรักษ์ และอุบลรัตน์ หยาใส่. (2559). ปัจจัยที่สัมพันธ์กับแรงจูงใจของทายาทเกษตรกรในการสานต่ออาชีพเกษตร ในอำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่. วารสารเกษตร, 32(1), หน้า 29 – 38.
- สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ. (2562). นวัตกรรมเพื่ออนาคต. กรุงเทพฯ: สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ.
- Edward, D.B. (2010). Six thinking hats. London: Penguin Books Ltd.
- Kingdon, J. W. (2014). Agendas, alternatives, and public policies. New York: Addison-Wesley.
- Thailand Policy Lab Team. (2023). “การคิดแบบขยาย” และ “การคิดแบบบรรจบ” สำคัญต่อนักออกแบบนโยบายอย่างไร?. สืบค้นเมื่อ 7 สิงหาคม 2566 จาก <https://www.facebook.com/ThailandPolicyLab>